

## GÜNÜMÜZ DİVÂN ŞİİRİ VE TÜRKÇE EĞİTİMİNDE ÖNCÜ BİR İSİM: HASAN KAVRUK

### *A Pioneering Name in Contemporary Dîvan Poetry And Turkish Education: Hasan Kavruk*

**Mustafa GÜNEŞ**

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, [mgunes74@gmail.com](mailto:mgunes74@gmail.com), doi: 0000-0002-84728570

**Hatice GÜNEŞ**

Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, [hatice.altunkaya@adu.edu.tr](mailto:hatice.altunkaya@adu.edu.tr), doi: 0000-0003-4498-194X

*Araştırma Makalesi/Research Article*

#### Makale Bilgisi

Geliş/Received: 24.12.2023

Kabul/Accepted: 25.04.2024

DOI: 10.51592/kulliyat.1409141

#### Anahtar Kelimeler

Dîvân şiiri, Hîç, Nev-Divan,  
Türkçe Eğitimi.

#### Keywords

Dîvân poetry, Hîç, Nev-Divan,  
Turkish Education.

#### ÖZ

Geçmişten günümüze kadar yüzyıllar boyunca daha çok usta çırak geleneği çerçevesinde yoluna devam eden dîvân şiiri, tek bir beytinden bile sayfalarca anlam çıkartılabilecek bir özelliğe sahiptir. Dîvân şiiri, Cumhuriyet döneminde bazı yanlış değerlendirme, itham ve eleştirilere maruz kalmasına rağmen yine de varlığını devam ettirebilmiştir. Söz konusu dönemde, eski Türk edebiyatı ile ilgili araştırmalar yaparak önemli akademik çalışmalara imza atan, klasik Türk edebiyatı verimlerinin gizli güzelliklerini ortaya çıkarabilmek için gayret sarf eden ve sözü edilen zengin gelenekten beslenerek şiirler kaleme alan çok sayıda şairin yetiştiği bilinir. Söz konusu şairlerden birisi de Hîç mahlaslı şiirleri ile bir dîvân tertip eden Prof. Dr. Hasan Kavruk'tur. Bu makalede, son dönem dîvân şiiri üzerine genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra Kavruk'un *Nev-Dîvan* adlı manzum eserinin önemli özellikleri üzerinde durulmuştur. Adı geçen eserde, beyit nazım birimi ve gazel nazım şekli ile kaleme alınmış toplamda iki yüz üç şiirin yanında yirmi sekiz müfret beyit bulunmaktadır. Ayrıca makalemizin sonunda, şairle yapılan bir söyleşi de yer almaktadır.

#### ABSTRACT

*Dîvân poetry, which has continued its way within the framework of the master-apprentice tradition for centuries from the past to the present, has a feature that can be extracted pages of meaning even from a single couplet. Although Dîvân poetry was subjected to some wrong evaluations, accusations and criticisms during the Republican period, it was still able to continue its existence. In the Republican period, it is known that there were many poets who carried out important academic studies by conducting research on old Turkish literature, who endeavored to reveal the hidden beauties of classical Turkish literature, and who wrote poems nourished by the aforementioned rich tradition. One of these poets is Prof. Dr. Hasan Kavruk, who organized a dîvân with his poems under the pseudonym Hîç. In this article, after a general evaluation of the last period dîvân poetry, the important features of Kavruk's verse work named Nev-Dîvan are emphasized. In the aforementioned work, there are twenty-eight mufret couplets in addition to a total of two hundred and three poems written in the verse unit of couplet and ghazal verse form. There is also an interview with the poet at the end of the article.*

**Atf/Citation:** Güneş M.; Güneş, H. (2024), "Günümüz Dîvân Şiiri ve Türkçe Eğitiminde Öncü Bir İsim: Hasan Kavruk", *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Hasan KAVRUK Armağan Sayısı, 22(Mart), 167-184.

**Sorumlu yazar/Corresponding author:** Mustafa GÜNEŞ, [m.gunes74@gmail.com](mailto:m.gunes74@gmail.com)

## GİRİŞ

Her dönemin dili, inanç değerleri, dünya görüşü ve sosyal hayat şartları farklıdır. Herhangi bir şair ve yazar tarafından kaleme alınan mensur veya manzum bir eser, kaleme alındığı dönem ve çevrenin farklı bazı önemli özelliklerini bünyesinde barındırarak topluma ayna tutar.

Geçmişten günümüze Türk edebiyatı içerisinde oldukça önemli bir yer teşkil eden dîvân şiiri de verildiği dönem, çevre ve sosyal hayata ayna tutarak önemli ipucu ve bilgiler içermesine rağmen başta Namık Kemal ve Ziya Paşa olmak üzere diğer bazı Tanzimat şairleri tarafından gerçek hayata uzak olması ve sanal bir dünya görüşüne dayanması gerekçeleri ile yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Dîvân şiiri, Cumhuriyet döneminde de Tanzimat yıllarındaki gibi eleştiri oklarına maruz kalmıştır denilebilir.

Sözü edilen eleştiri ve hücumlara rağmen Cumhuriyet döneminde, bazı meraklı aydın ve bilim insanları, eski edebî eserleri anlamaya çalışmış ve onların gizli güzelliklerini ortaya çıkarabilmek için gayret sarf etmişlerdir. Cumhuriyet döneminde, dîvân şiirinin güzelliğini ortaya çıkarabilmek için gayret sarf eden şahsiyetlerden birisi de kırk yıldan beri, klasik Türk edebiyatı alanında akademik araştırma ve incelemeler yapan Hasan Kavruk'tur.

Hasan Kavruk, 18 Mart 2023 tarihinde kendisi ile yaptığımız bir söyleşide; Osmanlı'nın son dönemlerinde ağırlıklı olarak Tanzimat ile başlayan Batı taklitçiliğinin her yönüyle Cumhuriyet döneminde de ağırlıklı olarak devam ettiğini, Cumhuriyet'le karşılaştığımız söz konusu kültürel kopuş ve savrulmanın geçmişle olan bütün itibarımızı büyük oranda kopardığını, dildeki yozlaşmanın da bunun üstüne tuz biber eklediğini ve şimdilerde bırakın yüzyıllar önceki şair ve yazarları, yirminci yüzyılın ilk yarısında kaleme alınan eserleri bile anlamaktan aciz bir nesille karşı karşıya geldiğimizi dile getirmiştir.

Hasan Kavruk, klasik Türk edebiyatının yanı sıra Türkçe eğitimi alanı ile ilgili olarak yaptığı önemli akademik araştırma ve incelemeleri ile de Türk dili ve edebiyatına büyük katkılar sağlamıştır. Sözü edilen ilgili alanlarda pek çok akademisyenin de yetişmesi noktasında azami gayret sarf eden bilim insanı Kavruk, aynı zamanda Hîç mahlasını kullanarak Ömer Faruk Akün tarafından dîvân şiirinin veya bir dîvânın kalbi olarak nitelendirilen *gazel* nazım biçimi ile *Nev-Divan* adlı bir eser vücuda getirmiştir.

Söz konusu dönemlerde eleştirilen Dîvân edebiyatını, *Türk edebiyatının İslam medeniyeti dairesinde Arap ve Fars edebiyatları etkisinde meydana getirdiği büyük bir edebiyat kolu (TDV İslam Ansiklopedisi Dîvân Edebiyatı maddesi)* şeklinde tarif eden Akün'ün (1994), dîvân şiirinde geleneğin belirlediği muhteva ve Kavruk'un da içinde bulunduğu dîvân şairini yetiştiren edebî terbiye ilgili olarak şu değerlendirmeleri yaptığı görülür:

Dîvân edebiyatında gelenek, şiirin şekli yönünü değişmez ve dışına çıkılmaz surette tespit ettiği gibi muhtevayı da belirli bir daire içinde sınırlamıştır. Her şairin gelenekçe belirlenmiş ve mutlaka seçip kabul etmek mecburiyetinde olduğu önceden hazır konu ve duygular, yerlerine başkalarının konulamayacağı motiflerle sabitleşmiş bir imaj sistemi vardır. Şair, edebî gelenek ve göreneğin kendisine gösterdikleri ve tanıttıkları ile yetinmek, onları aşmamak durumundadır... Eski şair, hepsi birer gelenek edebiyatı olan âşık, tekke ve dîvân şiiri dairelerinden birini kabul etmek zorundaydı. Bunlardan hangisine girmişse sanatta bütün kâinatını o kurmakta, kendisini onun terbiyesinde yetiştirmektedir. Âşık veya tekke edebiyatı yerine dîvân şiirini benimsediğinde artık onun geleneklerinin emrine giriyor, edebiyat kültürü, edebî zevki ve değer ölçüleri onunla şekilleniyordu.



Kendinden önce gelmiş üstatların, büyük şöhretlerin eserlerinden edebiyat terbiyesini alarak yetişen şairin bütün sanat görgüsünü bu örnekler meydana getiriyordu (s. 413).

Hasan Kavruk'un *Nev-Divan* (2020) adlı eserinin kelime kadrosu, üslup, mazmun ve muhteva gibi bazı önemli özellikler açısından, dîvân şiirinin yukarıda belirtilen önemli vasıflarını taşıdığı görülür. Hiç mahlaslı şairin Cumhuriyet'in 97. yılında yayımlanan orta büyüklükte bir hacme sahip olan eserini dikkate aldığımızda, dîvân şiirinin günümüzde de yoluna başarılı bir şekilde devam ettiği anlaşılır.

Bir milletin gençlerinin günümüzü anlayabilmeleri için, tarihi derinden bilmeleri gerektiğine dikkat çeken Kaplan (2001), "Bunun yolunun da ancak geçmiş bin yılda nasıl düşündüğümüzü, nasıl yaşadığımızı, nasıl hissettiğimizi öğrenmekten geçtiğini" ve "dîvân edebiyatının yaşadığı devrleri anlamak için (de) mutlaka bu edebiyatı meydana getiren nesilleri, yaşadıkları devri ve çevreyi bir bütün olarak göz önünde bulundurmak" (s 9, 11) gerektiğini dile getirir.

Kaplan'ın ileri sürdüğü bu tavsiyeye rağmen özellikle Tanzimat ve daha sonraki dönemlerde, Türk milleti olarak atalarımızın geçmiş bin yıl boyunca nasıl düşündüğünü, nasıl yaşadığını, nasıl hissettiğini ve bunlara bağlı olarak nasıl bir edebiyat meydana getirdiğini öğrenme, araştırma ve öğretme yerine ölçüsüzce geçmiş bin yıla sırt çevirdiğimiz ve bu uzun zaman şeridinde verilen edebî eserlere soğuk davranmayı tercih ettiğimiz söylenebilir.

Bahsi geçen bağlamda Hasan Kavruk, kendisi ile yaptığımız söyleşide; son dönemlerde Türkiye'de daha çok batılılaşma yolu tercih edildiği için eski dönemlerde olduğu gibi şiir ve sanata teşvik eden makam sahibi ve yazılan eserleri ödüllendiren devletlilerin bulunmadığını, teşvik olmayınca arzın da kaybolduğunu ve eski Türk edebiyatı veya klasik Türk edebiyatı şeklinde adlandırabileceğimiz bu edebiyatın geçmiş dönemlerde olduğu gibi pek itibar görmediğini dile getirmiştir.

Tonga (2007), genel olarak edebî hareketlerin, kendilerinden önceki edebî birikimi tenkit ederek ya da onlara bir tepki olarak ortaya çıktığını, Türk edebiyatı tarihinde bu durumun belirgin ilk örneği ile Cumhuriyet'in ilanından yaklaşık bir asır önce Tanzimat döneminde karşılaştığımızı, yeni Türk şiirini kurmak için dîvân şiirini yıkmak gerektiğini düşünen bir kısım Tanzimat sanatçısının tenkit oklarını dîvân şiiri üzerine yoğunlaştırmalarına rağmen tam anlamda dîvân şiirinden kopuk bir şiir ortaya koyamadıklarını ve belirtilen sebeplerden dolayı Türk edebiyatının bu devresine düalizmin hakim olduğunu belirtir.

Güneş (2014), dîvân edebiyatında sosyal hayatın yansıma alanlarından biri olan mesnevi nazım şeklinin Cumhuriyet dönemi Türk roman ve hikâyesi üzerinde etkili olduğuna dair bazı görüşler ileri sürüldüğünü, bazı araştırmacı, yazar ve ilim insanlarının Türk roman hikâyesinin beslenme alanının Batı edebiyatı yanında Doğu-İslam edebiyatları olduğunu belirttiklerine değinir.

Işıksalan (2000), toplumun eğitilmesi, medenileştirilmesi ve soyut kavramlardan çok somut eserlerin edebî eserlere konu edilmesini amaçlayan Tanzimat dönemi şairlerinden Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Mithat ve Ali Suavi'nin, eski edebiyat yerine yeni edebiyat tarzını benimsediklerini ve Tanzimat ve Cumhuriyet dönemlerinde gerçekte uzaklaşılan önemli değer; dîvân edebiyatının ilham kaynakları olduğu gerçeğini dile getirir.



Kendine özgü sanat anlayışına sahip olan dîvân edebiyatının yeni kuşaklara sevdirmesi konusunun edebiyat eğitiminin amaçları arasında yer aldığını belirten Işıksalan (2000); dil ve kültür değişimi, dil içi aktarım ve öğretim gibi sebeplerle dîvân edebiyatı ile ilgili önyargılı, küçümseyici ve karalayıcı anlayışın değiştirilmesi gerektiğine dikkat çekerek bu edebiyatın yeni kuşaklara sevdirmesi konusunda yapılması gerekenleri özetle şöyle sıralar: Öğrenci düzeyine uygun, onu duygu, düşünce ve hayal yönüyle geliştiren, sanat değeri taşıyan eserler, onun hem zevk almasını sağlayacak hem de kitap okuma alışkanlığı kazanıp kültürü, eski-yeni ayrımı yapmadan bir bütün olarak görüp tanınmasına olanak sağlayacaktır. Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin dîvân edebiyatıyla ilgili birikimleri, öğretme yöntemleri ve klasik edebiyata yaklaşımları; bu edebiyatın metinlerinin öğrencilere sevdirilip öğretilmesinde büyük önem taşır. Öğretmen, “metinler eski, dilleri anlaşılmaz” zihniyetiyle konuları geçiştirerek veya tek başına özetleyerek vermek yerine okutacağı metni döneminin veya yüzyılının kültürünü, zevkini, anlayışını, duyusunu, dil ve anlatım özelliklerini, kısacası bir sanat olayı olarak tanıtmayı amaçlamalıdır. Metni, soru-cevap tekniğiyle-eğer bağdaşıyorsa-günümüz yaşamıyla bağlantı kurarak öğrenciyle birlikte işlemesi etkin ve yararlı bir yoldur.

Dîvân şiirine yönelik olumsuz yaklaşımlar olsa da Güneş (2006), Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının, bir taraftan da geçmişteki köklü edebî birikimden etkilenecek iki dîvân tertip eden Yozgatlı Hüznî gibi şairler yetiştirdiğine dikkat çeker.

Yozgatlı Hüznî, ikinci dîvânının başında yer alan bir dördlükte dîvânının önemine şöyle işarette bulunur:

Dest-i hattımla yazıldı bunca dîvânım benim  
Etmemek nâ-merde minnet azm-i vicdânım benim  
Kimseye itmem tekâpû Hak-Ta'âlâ kâfidir  
Kûşe-i vahdetde mahfûz genc-i pinhânım benim

(Güneş, 2006, s. VIII)

Fuzûlî mektebine mensup olan Yozgatlı Hüznî, şiirlerini topladığı iki dîvânından birincisini halk şiiri tarzında hece vezni ile kaleme almıştır. Eser, M. Öcal Oğuz tarafından yayıma hazırlanmıştır (Oğuz, 2018). Şairin ikinci dîvânında yer alan şiirlerini dîvân şiiri nazım şekilleri ve aruz vezni yazdığı görülür.

Dilçin (2003), dil, kültür ve edebiyat tarihimizin önemli değerleri arasında yer alan dîvân şiirinin, birtakım haksız eleştirilerin yanında bazı yanlış ve eksik bir kısım değerlendirmelere de maruz kaldığını, Tanzimat'tan sonra başlayan yeni Türk edebiyatı döneminde, dîvân edebiyatına yöneltilen bazı haksız eleştirilerin çok uzun yıllar sürdüğünü, ileri sürülen bu görüşlerin maalesef toplumun geniş kesimlerinde de etkili olduğunu, son yirmi otuz yıldan beri (şimdi elli altmış yıl) eski Türk edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar çerçevesinde klasik Türk şiirinin gerçek özelliklerinin söz konusu ithamlarla örtüşmediğinin görüldüğünü ve son yıllarda dîvân şiiri ile ilgili olarak oldukça gerçekçi değerlendirmeler yapıldığını dile getirir.



Cumhuriyet döneminde dîvân şiiri hakkında olumsuz görüş beyan eden kimseler arasında deneme ve eleştiri yazarı Nurullah Ataç da yer almıştır. Ataç'ın, yeni benlik kazanım süreci olarak kabul ettiği Cumhuriyet döneminde dîvân şiirinin geçici olarak bırakılması gerektiği düşüncesinde olduğu bilinir.

Türkçeyi kullanış şekli ve bu konudaki kendine özgü görüş ve uygulamalarıyla dikkatleri üzerine çeken, Fuzûlî, Bâkî ve Nedim'in şiirlerini severek okuyan Ataç'ın (2004), "...Gerçekten devrimci miyiz? Kapatacağımız geçmiş; yeni benliği edininceye kadar eski dîvânları okumayacak, eski musikiyi çalıp dinlemeyeceğiz. Gün gelir yeni benliğimiz kurulur, gelişir, yerleşir." (s. 146) şeklinde dîvân edebiyatı ile ilgili şaşkırtıcı sözler söylediği bilinir.

Pala (2002), aslında Ataç'ın kapatmak istediği şeyin sadece dîvânlar olmadığını; onun Erzurumlu Emrah ve Geredeli Dertli'yi de inkâr ettiğini belirtir.

Fuzûlî ve Bâkî'yi çok sevdiği hâlde, onlara karşı duyduğu saygı ve sevgiyi inkâr edip içine atan Ataç'ın yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet döneminde dîvân edebiyatının oldukça haksız eleştirilere tabi tutulduğu görülür

Klasik edebiyata bakış konusunda bazen fikir değiştiren bazen de ikilemde kalan Ataç'ın (2014) içinde bulunduğu hâli şöyle dile getirdiği görülür: "... Fuzulî'nin, Baki'nin şiirlerini sevmiyorum, beğenmiyorum desem yalan söylemiş olacağım, ama o şiirlerin bundan sonra da yaşayabileceğine, çocuklarımıza onları öğretmek gerektiğine inandığımı söylesem, o da yalan olacak... Duygularıyla düşüncelerim arasında bir ayrılık, bir uyuşmazlık var. Ne yapayım? Devrim çağlarında öyle olur..." (s. 155).

Duru (2016), Türk edebiyatında köklü bir geçmişe sahip olan dîvân edebiyatının, XIX. yüzyıldan itibaren farklı sebeplerle ve ciddi biçimde eleştirilmeye başlandığını, Namık Kemal ile başlayan ve artarak devam eden dîvân edebiyatı tartışmalarına Cumhuriyet döneminde katılan önemli isimlerden birisinin de Nurullah Ataç olduğunu, Ataç'ın edebiyat hayatına şiirle başladığını, bu işte başarılı olamayacağını sezerek eleştiri ve deneme türüne yöneldiğini, yazarlık hayatı boyunca muhataplarını acımasızca eleştirdiği gibi farklı görüş sahipleri tarafından da eleştirilmekten kurtulamadığını, pek çok konuda olduğu gibi dîvân edebiyatı hakkında da kanaatlerini ortaya koyduğunu, bu edebiyata dair olumlu olumsuz bir yığın fikir ortaya attığını, kimi zaman fikirlerinde değişikliğe gittiğini ve kimi zaman da ikilemde kaldığını da dile getirir.

Dilçin (2003), eski Türk edebiyatının binlerce beyitlik en görkemli nazım biçimi olan mesnevinin XIX. yüzyıldan sonra kısalarak eski işleviyle hiçbir ilgisi kalmadığını dinî, tasavvufî, tarihî, ahlâkî, bilimsel ve daha pek çok konu ile ilgili olarak kaleme alınan mesnevinin, yerini büyük ölçüde mensur eserlere bıraktığını, eski çağların bir tür aşk romanı denilebilecek mecazi aşk konulu mesnevilerinin yerini ise bu değişim süreci içerisinde XIX. yüzyıldan başlayarak olağanüstü bir hızla gelişen ve yaygınlaşan modern roman ve öykünün aldığını, çağdaş Türk şiirinin, klasik şiirden beslendiğini ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze gelinceye kadar gelen bazı ünlü şairlerin halk şiirinin öz yapısına, sesine ve sözüne yönelerek geçmişimizle geleneksel bir bağ kurduklarını da belirtir.

Güneş (2010), çocukluğundan itibaren klasik şiir geleneği içerisinde yetişen Mehmet Akif'in şiirlerinde, muhteva açısından olmasa da daha çok şekil açısından dîvân şiiri ile ilgili bazı önemli özelliklerin mevcut olduğunu, bütün şiirlerini, aruz vezni ve bazı dîvân şiiri nazım biçimleri ile kaleme alan şairin, klasik şiirin temel ahenk unsurlarından



birisi olan aruz veznini Türkçeye başarıyla uygulamış olması ve hikâye üslubunu çok sevmesi gibi konular, onun şiirinin en belirgin özellikleri arasında yer aldığını, önemli bir kısmı manzum hikâyelerden oluşan *Safahat* adlı ünlü şiir kitabının modern bir mesnevi veya manzum bir roman olarak da değerlendirilebileceğini, şiirlerinin önemli bir kısmını Cumhuriyet'in ilanından sonra neşreden Mehmet Âkif'in, Türk şiirinde aruzun başarıyla uygulanabileceğini şiirleriyle açıkça gösterdiğini ve onun şiirlerinde, aruzun Türkçe ile çok güzel bir şekilde bağdaştığının açıkça görüldüğünü dile getirir.

Doğan (2011), kaynağı ile bağı kesilmiş bir akarsuyun akışını sürdürmesi ve köksüz bir ağacın yaşamasının mümkün olmadığı gerçeğinden hareketle, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının da eski Türk edebiyatından beslenerek yoluna devam ettiğini, Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, millî kültür ve onun bir ürünü olan klasik edebiyattan uzaklaşma temayülüne hiç itibar etmediklerini; aksine yeniyi ve modern ararken eski edebiyatın unutulmaması ve hatta ondan ilham alınması gerektiği yönünde görüşler ileri sürdüklerini belirtir Tonga (2007), şiirinin bir kolunu dîvân edebiyatına yaslayan Yahya Kemal'in, şiirlerinde dîvân edebiyatının diğer bazı unsurlarını kullanmayı da ihmal etmediğini; şiirlerinin tamamını aruz ölçüsüyle yazan Ahmet Haşim gibi daha pek çok şairin de gelenekten yana tavır aldıklarının bilindiğine vurgu yapmaktadır.

Dilçin (2003), Cumhuriyet döneminde, Yahya Kemal başta olmak üzere Cemal Yeşil, Arif Nihat Asya, Ümit Yaşar Oğuzcan, Fuat Bayramoğlu, Bekir Sıtkı Erdoğan ve Talat Sait Halman gibi şairlerin rubai nazım şekli ile şiirler yazdığını; Halman'ın, rubai, tuyuğ ve kıt'a nazım şekilleri ile kaleme aldığı *Dört Gök Dört Gönül* adlı eserinin "Ön Söz" kısmında şu ifadelerle yer verdiğini belirtir:

Aruz öldü, rubai türü geçmişte kaldı, diyenler yanılıyorlar. Rubai, birçok çağdaş şairin benimsediği bir biçim... Kimisi, vezinsiz kafiyesiz yazıyor. Ama, klâsik anlayışta (rubai türüne özgü vezinlerle, kafiyeli) yazanlar da var. Hem de günümüz Türkçesini tertemiz kullanarak. Yahya Kemal Beyatlı'dan sonra yaşamayacak sanılan rubai, 1990'lı yıllarda dinç. Eski Türk edebiyatı geleneği içerisinde, yaşadığı dönemde önceki ya da çağdaşı olan şairlere, başka şairlerce "onlara saygı gösterme, onların şiirini beğenme, onlarınkinden daha güzelini ortaya koyma, kendini deneyip yetiştirme" gibi amaçlarla yukarıdaki nazım biçimlerinden başta gazel olmak üzere kaside ve mesnevilere nazire söyleme ya da cevap verme çalışması yüzyıllarca sürmüş bir edebiyat olayıdır. Nazirelerin bir bölümü "taklit" ya da "özenti" niteliğinde sayılabilirse de çeviriyi (tercüme), "kültür ve edebiyatın yeniden biçimlendirilmesi" olarak gören çeviri bilim (science of translation) uzmanları, nazireciliği de bu alan içerisinde değerlendirmektedirler (s. 6-7).

Hızlan (2010), İsmail Habib Sevük tarafından kaleme alınan edebiyat tarihinde, şehir şiirinde dîvân şiirinin yerine dair bir bilgi bulamadığını; Yahya Kemal'in şairliği savunulurken onun bir şehir şairi olarak dîvân edebiyatından yararlandığını ve hiç kuşkusuz bu konunun da yazar tarafından bilinerek ifade edilmesi gerektiğini dile getirir.

Önal (2007), Prof. Dr. Cemâl Kurnaz'ın arşivinde görme imkânı bulduğu Cumhuriyet dönemi Millî Eğitim Bakanlarından Hasan Âli Yücel tarafından mürettebe yakın bir şekilde kaleme alınan *Âlî Dîvânı* adlı ilginç bir eserden söz eder.

Kurnaz (1997), bir çeşit müdafaanâme niteliği taşıyan söz konusu *Âlî Dîvânı*'nın Yücel'in en ilginç eserlerinden birisi olduğunu, şairin bu ilginç eserini Fuzûlî'ye nazire olarak tertip ettiğini, eserde yer alan şiirlerin hem şairin



kendisi hem de özellikle belli dönem (1947-1957) için önemli birer belge değeri taşıdığını ve eserin Fuzûlî'yi değerlendirecek olanlar için de önemli bilgilere haiz olduğunu dile getirir.

İkinci yenicilerin, -dîvân şiiri ile ilgili olarak yapılan birtakım eleştirel değerlendirilme ve bakışlara rağmen-Cumhuriyet'in ikinci yarısından itibaren dîvân şiirindeki mazmun geleneğine benzeyen kapalı anlam esaslı imge anlayışını benimsemek suretiyle dîvân şiirine yaklaştıkları görülür. Bunun için Asım Bezirci gibi bazı eleştirmenler, ikinci yeni dönemini dîvân şiirinin tekrarı olarak görmüşlerdir. Cumhuriyet döneminde ikinci yeni akımının yanında Attilâ İlhan, Behçet Necatigil, Hasan Ali Yücel, Ahmet Remzi Akyürek, Kemal Edip Kürkcüoğlu, Mehmet Çınarlı, Talat Halman, Bekir Sıtkı Erdoğan, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Turgut Uyar, Beşir Ayvazoğlu ve Sezai Karakoç, Ebubekir Eroğlu, Hilmi Yavuz ve Ali Günvar gibi farklı anlayış ve okullara mensup bazı şairlerin de dîvân şiirinin büyümesine kapılarak onun zenginliğini günümüze kadar taşıdıkları görülür.

Eren (2020), son dönem Türk şiirinde dîvân edebiyatı geleneğini sürdüren şairler arasında yer alan Avukat Yaman Dede'nin (Mehmet Kadir Keçeoğlu: d. 1887 / ö. 1962), daha çok Mevlânâ ve *Mesnevî-i Şerîf* etkisinde kaleme aldığı şiirlerinde aruz veznini başarıyla kullandığını; Mevlevî çevrelerin yanında Yahya Kemal, İbnülemin Mahmud Kemal ve Orhan Seyfi Orhon gibi isimler tarafından takdir edildiğini belirtir.

Şairin, aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbı ile kaleme aldığı *yâ Resûlallah* redifli yedi dörtlükten oluşan meşhur bir naatının ilk dörtlüğü şöyledir:

Gönül hûn oldu şevkinden boyandım yâ Resûlallah

Nasıl bilmem bu nîrâna dayandım yâ Resûlallah.

Ezel Bezmi'nde dinmez bir figândım yâ Resûlallah

Cemâlinle ferah-nâk et ki yandım yâ Resûlallah

Yılmaz (2017), dîvân şiirinin büyümesine kapılarak onun zenginliğini günümüze taşıyan Cumhuriyet dönemi şairlerinden birisinin de Attila İlhan olduğunu, şairin *Ben Sana Mecburum* adlı eserinin "Cehennem Dairesi" bölümünde, bazı dîvân şiiri motiflerinin yer aldığını, onun bambaşka bir düşünce ve ruhla dîvân şiiri üzerine eğildiğini, Nedim, Bâkî, Şeyh Gâlib ve Nâilî'nin şiirlerini teybe okuduktan sonra saatlerce dinlediğini ve dîvân şairlerinin aruzun içine yerleştirdikleri o görkemli ve gizemli sesi yakalamaya çalıştığının bilindiğini ifade eder.

Öztekin (2008), zikri geçen şairler arasında yer alan Nâzım Hikmet'in, dîvân şiirinin ses, ahenk, ritm, imge ve çağrışım zenginliğini özümseyerek çağın şartlarını kendi görüşleri doğrultusunda yeniden kurguladığını, onun bazı şiirlerinde Hayâlî, Fuzûlî, Nedim ve Şeyh Gâlib gibi dîvân şairlerine yer verdiğini, Mevlânâ, Ömer Hayyam ve Sa'dî'den etkilendiğini, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin ve Yahya Kemal'in dizelerinden de esinlendiğini dile getirir

Sarken alnımı yokluğun tacı

Silindi gönülden neşeyle acı

Kalbe muhabbetle buldum ilacı

Ben de müridinim işte Mevlânâ



Edebe set çeken zulmeti deldim  
Aşkı içten duydum, arşa yükseldim  
Kalpten temizlendim, huzura geldim  
Ben de müridinim işte Mevlânâ

Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü gibi şiirleri Mevlevilikten izler taşıyan Cumhuriyet dönemi şairlerinden Nazım Hikmet'in şiirlerinde, bazı tasavvufi öğelere rastlamak mümkündür.

Son dönemlerde yapılan çalışmalarda; Orhan Şaik Gökyay ve diğer bazı önemli isimlerin serbest ve hece ölçüsü yanında aruz vezni ile şiirler kaleme almış olmaları konusu üzerinde pek durulmamıştır.

Dîvân şiirinin Cumhuriyet dönemi son örneklerinden birisi de Hükmî mahlaslı genç bir avukat olan Abdülhakim Şen'in aruz vezni ile kaleme almış olduğu şiirlerinden oluşan *Dîvân-ı Hükmî Hakimane* (2021) isimli eserdir. Oldukça genç bir şair olan Hükmî'nin Bâkî, Taşlıcalı Yahya, Nâbî ve Şeyh Galip ve Yahya Kemal gibi eski Türk şiirinin büyük ustalarına öykünerek onların şiirleri çerçevesinde tesdis, tesbi, taştir ve tercî-i bent nazım şekilleri ile birer şiir kaleme aldığı görülür. Bâkî, Şâhidî ve Pertev Paşa'nın birer şiirine de nazire kaleme alan şairin *Dîvân-ı Hükmî* adlı eserinde, klasik Türk edebiyatının önemli edebî türlerinden birisi olan ebcet hesabı ile tarih düşürme ve vezni aher örnekleri de mevcuttur.

#### **Yöntem**

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden belge inceleme yöntemi benimsenmiştir.

#### **Bulgular**

Başta Mehmet Kaplan olmak üzere pek çok bilim insanı ve araştırmacının da parmak bastığı gibi "günümüzü anlayabilmek için mutlaka maziye iyi bilmemiz" gerekir. Bu açık gerçeğe rağmen klasik Türk şiiri, Tanzimat ve Cumhuriyet dönemlerde yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Söz konusu eleştirilere rağmen klasik Türk edebiyatı eski hızında olmasa da adı geçen dönemlerde de yoluna devam etmiştir.

Işıksalan'ın da (2000) belirttiği gibi Tanzimat ve Cumhuriyet dönemlerinde aslında uzaklaşılan husus, dîvân edebiyatının ilham kaynaklarıdır. Kendine özgü sanat anlayışına sahip olan dîvân edebiyatının yeni kuşaklara sevdirmesi konusunun edebiyat eğitiminin amaçları arasında yer almasına rağmen ölçsüz dil ve kültür değişimi sebebiyle bu konuda gerekli başarıyı sağlayamadığımız bilinen bir gerçektir. Dil içi aktarım, eğitim ve öğretim gibi gayretlerle dîvân edebiyatı ile ilgili önyargılı, küçümseyici ve karalayıcı anlayışın acilen değiştirilmesi gerekmektedir.

Tonga (2007) tarafından da dile getirildiği gibi yeni Türk şiirini kurmak için dîvân şiirini yıkmak gerektiğini düşünen bazı Tanzimat ve Cumhuriyet dönemi şairlerinin tenkit oklarını dîvân şiiri üzerine yoğunlaştırmalarına rağmen tam anlamda dîvân şiirinden kopuk şiirler kaleme alamadıkları için Türk edebiyatının bu devresine ikircikli düşüncenin hâkim olduğu söylenebilir.





Yahya Kemal'in ifadesi ile *hiç sönmeden elden ele devredilen bir meşale gibi kıyamet sabahına kadar etrafı aydınlatmaya devam edecek olan dîvân şiirinin son örneklerinden birisi* olarak kabul edilebilecek bir eser de (*Nev-Divan*) Prof. Dr. Hasan Kavruk tarafından kaleme alınmıştır.

Şairin Hîç mahlası ve gazel nazım biçimi ile Cumhuriyet'in 97. yılında kaleme aldığı *Nev-Divan* (2020) adlı eseri ve benzerlerinden anlaşılacağı gibi dîvân şiiri, XXI. yüzyılda da emin adımlarla yoluna devam etmektedir. Orta büyüklükte bir hacme sahip olan bu dîvânda, aruz vezni ile yazılmış toplamda 203 şiir yer almaktadır. Şair söz konusu şiirlerini, Ömer Faruk Akün'ün "dîvân şiirinin veya bir dîvânın kalbi" olarak nitelendirdiği *gazel* nazım biçimi ile kaleme almıştır.

Şiiri, "insanın içini, hayal ve duygularını yansıtan bir iç aynası" şeklinde değerlendiren Hasan Kavruk, kendisi ile yaptığımız söyleşide; bütün bu olumsuzluk ve imkânsızlıklara rağmen yüzyılların birikimini ihtiva eden milletin hamurundaki maya ile günümüzde bile dîvânlar tertip edildiğini, gazel, kaside ve naat gibi nazım şekil ve türleri ile pek çok şiirin kaleme alındığını, aruz vezninin de hâlâ kullanımda olduğunu ve bundan sonra da kullanılmaya devam edeceğini dile getirdi.

Fuzûlî yolunda bir şair olan Hasan Kavruk, kendisi ile yaptığımız aşağıda sonuç kısmından sonra metni verilen söyleşimizde, Hîç kelimesini kendisine mahlas olarak seçmesini şöyle dile getirdi:

"Şair, mahlas denilen bu örtülü ismini seçerken genellikle hiç kimsenin kullanmadığı ve kullanmayacağı en anlamlı, en etkileyici ve kendi kişiliğine en iyi yakıştırabildiği mahlası seçmek ister. Bu düşünce çerçevesinde ben de kimsenin kullanmadığı ve bundan sonra da beğenip kimse tarafından kullanılmayacağını düşündüğüm Hîç'i seçtim."

Fuzûlî'nin, kendini ilgilendirmeyen işlere karışıp lüzumsuz sözler söyleyen kimse anlamına gelen *fadul* ve yüce, üstün, erdemli anlamlarına gelen *fazl* kelimelerinden türetilen Fuzûlî kelimesini mahlas aldığı bilinir.

Türk milletinin geçmiş bin yıl boyunca nasıl düşündüğünü, nasıl yaşadığını, ne hissettiğini ve bunlara bağlı olarak nasıl bir edebiyat meydana getirdiğini, akademik anlamda öğrenme, öğretme ve araştırma faaliyetleri ile elli yıldan bu yana uğraşan Hasan Kavruk, *Gazel Yazdım* başlıklı bir gazelinin matla beytinde; yakın dostlarının itirazlarına rağmen aruzla şiir yazma hususunda inat edip aruz vezni ve gazel nazım şekli ile gayet güzel şiirler kaleme aldığını şöyle dile getirir:

Meramım arza meylettim bu akşam bir gazel yazdım

Aruz olmaz demiş yaran, inad ettim güzel yazdım

(Kavruk, 2020, s. 128)

Kavruk'un, *Nev-Divan* adlı eserinin Ön Söz kısmında şiiri şöyle tarif ettiği görülür:

"Binlerce yıllık ezgidir şiir

(Şiir), acıyı kayda geçirir."

(Kavruk, 2020, s. 13)



Ölmez (2011)'in de kaydettiği gibi Türkçe sözlüklerde genellikle “nağme, melodi ve tempo” gibi anlamlar verilen beytin ilk mısraındaki “ezgi” kelimesi; konuşma dili ve halk ağzında “iç sıkıntısı, sıkıntı ve kendi kendine türkü söyleyerek eğlenmek” anlamlarında da kullanılır.

Klasik Türk edebiyatı yanında Türkçe eğitimi ile ilgili olarak yaptığı titiz araştırma ve incelemeleri ile tanınan kıymetli hocamız Prof. Dr. Hasan Kavruk'un derslerinde daima tekrarladığı şöyle bir söz vardır: “Kaya kovduğundan çıkmadık, bizler her bakımdan en azından bin yıllık bir kültür ve edebiyatın varisçileriyiz”. Bu sözden de anlaşılacağı üzere günümüz nesilleri olarak söz konusu yüzlerce yıllık zengin bir kültür, dil ve edebiyattan uzaklaşırsak her bakımdan fakirleşip meramımızı bile ifade etmekten aciz kalır zengin bir hazinenin fakir bekçileri bile olamayız. Aslında bu durum, bir toplum ve millet için vahim bir tehlikedir.

Şair Hîç'in toplamda kaleme aldığı 203 şiirinden önce eserinin başında şu dörtlüğü kitabına serlevha olarak aldığı görülür:

Bâde içsen pîr elinden faydasız

Yanmayınca ateş-i aşk dil söner

Çözmemişse Hak lisânın perdesin

Söyleşemez kahrolur bülbül yanar

(Kavruk, 2020, s. 6)

Pala'nın da (2004) belirttiği gibi klasik Türk edebiyatı yanında halk ve tasavvuf edebiyatlarında da kullanılan yukarıdaki birinci beytin ilk kelimesi olan bâde; aşkı Allah'a kavuşma (vuslat) yolu olarak kabul eden tasavvuf ehli tarafından ruh coşkunuğu ve cezbe için bir vasıta olarak görülmüştür. Bilindiği gibi daha çok aşık edebiyatında bâde içme ve rüya motifleri çerçevesinde gerçekten âşık olabilmek için bir pir (usta) elinden bâde içmek (izin, icazet) gerekir. Şair, ilk beytinde aşk ateşi olmadan pir elinden bâde içmenin de bir işe yaramayacağını dile getirir. *Nev-Divân* örneğinde de görüldüğü üzere dîvân edebiyatında özellikle gazellerde bâdeden söz etmek bir gelenek hâline gelmiştir. Beytin ikinci mısraında geçen âteş-i aşk tamlaması ile âşığın vuslat için yanmaya devam ettiği aşk ateşi, sevgiliye duyulan özlem ve hasret gibi anlamlar dile getirilmek istenmiştir denilebilir. Şairin de belirttiği gibi aşk ateşi sönerse dil de söner. Buradaki âteş ve dil kelimelerinin tevriyeli kullanıldığı söylenebilir. Bilindiği gibi âteş kelimesinin yakıcı olma özelliği yanında aydınlatma özelliği de mevcuttur. Şair, ikinci beytinde de bir kimsenin şiir yazabilmesi yani şair olabilmesi için “Allah'ın o kulunun dilindeki perdeyi açması veya çözmesi” hususuna vurgu yapar ve eğer söz konusu perde açılmazsa bülbülün (âşık), yanıp kahrolacağını belirtir.

Şiiri, “insanın içini, hayallerini ve duygularını yansıtan bir iç ayna” ve “sözün kanatlanmış hâli” (Kavruk, 2020, s. 14) olarak da tarif eden Hîç, “kalem efkârın tercümanıdır” ve “hatırda kalmaz satırda kalır” (Kavruk, 2020, s. 14) ilkelerinden yola çıkarak şiirlerini öncelikle kendi nefesine hitaben kaleme aldığını şöyle dile getirir: “Hitabım öncelikle kendimedir. Sonra gönül dilimden gönüllere takdimimdir” (Kavruk, 2020, s. 14).



Şairin, *Nev-Divan* adlı eserinin Ön Söz'ünde (eski dîvânlarda yer alan dibace yerine) şiir, şair ve insan üçlüsü ile ilgili olarak duygu ve düşüncelerini şöyle dile getirdiği görülür:

Duyguları olan, düşünen, hisseden, yeri gelince heyecanlanan, coşan, gülen, ağlayan varlıklarız bizler. Severiz, seviliriz, âşık oluruz. Hasret çeker vuslat bekleriz, ağlarız, güleriz. Yeri gelir kelebeğin kanadının renklerinde kaybolur, yeri gelir karanfilin kokusu ile kendimizden geçeriz. Çünkü biz insanız. Güllerin açması, bülbüllerin coşması, rüzgârın hafif esmesi titretir gönül telimizi. Güzel bir ses, güzel bir söz, güzel bir göz, gülen bir yüz içimizi ısıtır coşturur, güzel duygulara kapı açar. İnsan ister ki bu hissiyatı heyecanı kalıcı olsun başkalarının da hissedilsin, duyulsun, paylaşılsın, gelecek zamanlara, gelecek kuşaklara da aktarılsın. Ses olup tellerden, söz olup dillerden düşmesin. Dizelere dökülüp şiir olsun, notalara dökülüp musiki olsun. Okuyanı, dinleyeni güzel, kalıcı duygulara gark etsin. Yüzyıllardır süregelen kültür hayatımızda şiir, resim, musiki gibi sanat alanlarında hissiyatını, düşüncelerini, heyecanlarını zamanımıza aktarabilen binlerce sanat insanımız; varlıklarını, düşüncelerini bu duygularla hazırladıkları eserleri ile sürdürmeyi başarmışlardır. Bu durum bize hayatiyetin, kalıcılığın devamlılığı için paylaşımın ne anlama geldiğini göstermektedir. (*Nev-Divan*), "kalem efkârın tercümanıdır" düşüncesi ile onlarca yıllık hayâl dünyamızın dizelere aktarımının ürünüdür. Biz de "hatırda kalmaz satırda kalır" diyen ecdâda riayet etmeye çalıştık. Satırlarım, dizelerim gönlümün terennümü, duyguların dile gelmesidir. Hitabım öncelikle kendimedir. Sonra gönül dilimden gönüllere takdimimdir. Hissiyatımı genç ihtiyar, eğitimli eğitimsiz herkesle paylaşmak istediysen de tam olarak anlatabildiğim söylenemez. Zira çok zengin bir söz varlığına sahip olmamıza rağmen yeni nesiller pek az kelime ve kavrama sahip. Dolayısıyla günümüzde harcıâlem söz varlığı bile bazı durumlarda anlaşılabilir oluyorsa. Herkes anlasın düşüncesi sizi dar bir söz varlığı ile karşı karşıya bırakıyor. Klâsik şiirimizin vazgeçilmezlerinden olan aruz ölçüsünü, beyit ve gazel biçimini kullanarak yüreğimin gözelerinden damıttığım dizeler geçmişe vefa olarak da görülebilir. İnanıyorum ki şiir sözün kanatlanmış hâlidir. Okumaya, dinlemeye başlayanı yeryüzünden göklere, sonsuz uzay boşluğuna, meçhule doğru başlayan ama hiç bitmeyen bir yolculuğa çıkarır. Sizleri bu yolculukta yanımda, yöremde görmek, Hiç'liğe tutulmuş bu faninin bu dünyada yaşayabileceği nadir mutluluklardan olacaktır. Paylaşmak mutluluktur (Kavruk, 2020, s. 13-14).

Gök kubbenin altında hiç söylenmedik kalmış mıdır

Sensiz nefes almış kişi dünyaya bak gelmiş midir

(Kavruk, 2020, s. 15)

Eserinin Ön Söz 'ünden (Dibace) sonra gelen şiir metinlerinin ilk sayfasına serlevha olarak yukarıda verilen beytini aldığı görülen şairin, araştırma konumuz olan söz konusu şiir kitabında (*Nev-Divan*), aruzun farklı kalıpları ile kaleme alınan toplamda 203 gazel yer almaktadır. Her şiirini ayrı bir başlık altında kaleme alan şairin, aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbı ile kaleme aldığı *hayâl derdim* redifli ilk gazeli şöyledir:

Hayâl derdim güzel gözden, gülen gülden hayâl derdim

Ufuklardan, bulutlardan, esen yelden hayâl derdim

Denizden, dalgalardan, martılardan, er öten kuştan

Muhabet badesinden, dertli bülbülden hayâl derdim



Yılanlardan, çıyanlardan, güvercin gözlü yağmurdan  
Semâdan her yağın kardan, coşan selden hayâl derdim  
Bahardan, bahçeden, gülden, çemenden, taze sünbülden  
Beyaz diş, tatlı dilden, incecik belden hayâl derdim  
Güneş yüzden, sıcak sözden, edadan, bıktıran nazdan  
Güzellerden, vefayı hak bilen kuldan hayâl derdim  
Sevenlerden, sövenlerden, dövenlerden, övenlerden  
Hiç olmaktan geçip aşka çıkan yoldan hayâl derdim

(Kavruk, 2020, s. 15)

Şairin, eserinde yer alan ilk yirmi üç şiirinin başlıkları da şöyledir:

*Hayal Derdim, Derman, Gülmez Dilim, Sevdiğim, Can Bana, Ben, Sır Oldum Ben, Bilmem, Allah, Gündüz Gece, Hasret Kokar, Yorgunum, Sormaz mıyım, Bilemem, Dostum, Ne Olur, Sensin, Gönül, Görmeyeli, Allahım, Bayır Gülü ve Hiç.*

Şairin, *Hayal Derdim* başlıklı ilk gazelinde, şiirlerinin ilham kaynaklarını şu şekilde sıraladığı görülür:

*Göz, gül, ufuk, bulut, yel, deniz, dalga, martı, kuş, muhabbet bâdesi, bülbül, yılan, çıyan, güvercin gözlü yağmur, semâ, kar, sel, bahar, bahçe, gül, çemen, sünbül, beyaz diş, tatlı dil, ince bel, (güneş) yüz, sıcak söz, eda, naz, güzel, vefa, hak bilen kul, seven, söven, döven, öven, hiç olmaktan geçmek, (aşka çıkan) yol.*

*Nev-Divan'* da yer alan *Hayal Derdim* başlıklı ilk gazelde sıralanan ilham kaynaklarının ilki; dîvân edebiyatında en çok kendisinden söz edilen ve sevgili ile ilgili bütün özellikleri üzerinde taşıyan güzellik unsuru göz (dîde)dür. Şeyh Galib şu beytinde insanı, âlemin gözünün göz bebeği olarak görür:

Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

(Pala, 2004, s. 101-117)

Yukarıda listede ikinci sırada yer alan ve baharın vazgeçilmez bir ögesi olan gül; dîvân şiirinde kendisinden çok söz edilen bir çiçek olup sevgilinin yüzü ve yanağı ile sıkı bir ilişki içindedir. Bazen gül, yüz ve yanağa; bazen de yanak ve yüz, güle benzetilir (Pala, 2004, s. 171). Üçüncü sıradaki bulut; dîvân şiirinde sevgilinin veya övülen kişinin cömertlik ve kahrını sembolize eder (Pala, 2004, s. 130). Şairin ilham kaynakları arasında yer alan deniz de övülen kişinin cömertliğini temsil eder. Aşığın göz yaşları deniz kadar çoktur (Pala, 2004, s. 111). Hiç'in hayal dünyasını zenginleştiren unsurlardan bir diğeri de dîvân edebiyatının üç temel mazmunundan (gül, bülbül ve rakîb) biri olan bülbüldür. Dîvân şiiri, bülbülden ayrı düşünülemez. Dîvân şiirinde bülbül, sevgilinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri söyleyen bir aşığın temsil eder. Bazen aşığın kendisi, bazen canı ve bazen de gönülü olur. (Pala, 2004, s. 77). Dîvân şiirinde sıkça rastlanan çiçek adlarından birisi olan sünbül, Hiç'in hayal derdiği unsurlar arasında yer



alır. Sünbül, şekli ve kokusu bakımından sevgilinin saçına benzer. Hatta sevgilinin saçını kıskanarak ona özendiği de olur (Pala, 2004, s. 414). Dîvân edebiyatında sevgiliye ait önemli bir güzellik unsuru olan beyaz dişin de şair Hîç'in hayalini zenginleştirdiği görülür. Dîvân şiirinde çoğunlukla sevgilinin dişi (dendân) aşığın göz yaşları ile anılır. Diş, beyazlığı, güzelliği ve parlaklığı sebebiyle inciye andırır. Sevgilin dudakları, inci dizisinin saklandığı bir kutu gibi kabul edilir. Dîvân şiirinde âşğın göz yaşları denize; sevgilinin dişleri de o denizden çıkarılan incilere benzetilir (Pala, 2004, s. 111). Hîç'in hayal derdiği başka bir unsur da dîvân şiirinde kıl kadar ince kabul edilen sevgilinin belidir. Bel, dîvân şiirinde çoğu zaman ağzla birlikte kullanılır (Pala, 2004, s. 64). Şair Hîç'in etkilendiği başka bir unsur da yüzdür. Yüz (dîdâr), tasavvufta Allah'ın tecellisi yerine kullanılır. Sevgilinin güzelliğinin büyük bir kısmını (kaş, göz, dudak, yanak vb.) kendisinde barındıran yüz, ilâhî güzelliğin bir yansıması veya aksi olarak da kabul edilir (Pala, 2004, s. 116).

Şair Hîç'in *Nev-Divan* adlı şiir kitabının arka dış kapağında yer alan şiir, eserin bir çeşit sebep-i telifi olarak kabul edilebilir. Şairin, aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbı ile kaleme aldığı beş beyitlik söz konusu şiiri şöyledir:

Elest bezminden aşktan sâkiden ilham alıp yazdım

Kadim sözden Yunus'tan Rûmî'den dürler bulup yazdım

Şaraptan mest eden neyden öten bülbül açan gülden

Ene'l-hak'tan yanıp aşk âteşinden kül olup yazdım

Ne Leylâ'nın vefâsından ne ceylandan ümid vardır

Aman vermez şu hasretten saçım tel tel yolup yazdım

Seher rüzgarlarından sordum aşkın âşğın hâlin

Gülün aşkıyla bülbül gibi hayran mest kalıp yazdım

Züleyhâ'dan Yusuf'tan Aslı'dan Şîrin'den aldım ders

Fenâ dünyayı Hîç saydım fezâlardan dolup yazdım

(Kavruk, *Nev-Divan*, 2020, arka kapak)

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü gibi Hîç'in gazel nazım biçimi ile kaleme aldığı beş beyitlik yukarıdaki gazelinde; (şiirdeki sırası ile) şarap, ney, bülbül, gül, ene'l-hak, aşk ateşi, leylâ, ceylan, ümit, hasret, saç, seher rüzgârı, âşık, hayran, mest, Züleyhâ, Yusuf, Aslı, Şirin, fenâ ve fezâ gibi dîvân şiirinde çokça kullanılan bazı mazmun ve mefhumlardan ilham alarak şiirlerini kaleme aldığı anlaşılmaktadır.



## SONUÇ

Tanzimat ve Cumhuriyet dönemlerinde bazı yanlış değerlendirme, itham ve eleştirilerle karşı karşıya kalan dîvân şairleri, zengin muhtevalı eserler üretmeye devam etmişlerdir. Şiir ve edebiyat dünyamızın yıldızları olarak kabul edebileceğimiz dîvân şairlerinin verdiği söz konusu zengin muhtevalı eserler, ilgili dönem ve çevreye ayna olma özelliği taşımaktadır.

Hüznî, Hîç, Hükâmî ve daha pek çok somut örnekten de anlaşıldığı gibi dîvân şiiri ve şairinin, bir kısım olumsuz bakış, uygulama ve tartışmalara rağmen Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdürerek yoluna devam ettiği görülür.

Cumhuriyet döneminde Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Oktay Rifat, İlhan Berk, Asaf Halet Çelebi, Cemal Süreya, Behçet Necatigil, Nazım Hikmet, Hilmi Yavuz, Attila İlhan, Hasan Ali Yücel, Ahmet Remzi Akyürek, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Mehmet Çınarlı, Talat Halman, Bekir Sıtkı Erdoğan, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, Ebubekir Eroğlu ve Ali Günvar gibi daha pek çok şairin gelenekten ve dîvân şiirinden beslenerek şiirlerini kaleme aldıkları ve söz konusu şairlerin yazdıkları şiirlerle topluma ilham verdikleri anlaşılmıştır.

Günümüz dîvân sahibi şairler arasında yer alan Hîç mahlaslı dîvân şairi Hasan Kavruk'un aruz vezni kaleme aldığı 203 şiirden oluşan *Nev-Divan* adlı eseri ile ilgili sonuç olarak şunlar söylenebilir:

*Nev-Divan* adlı eser, dîvân şiiri nazım birimi beyitle ve en sevilen dîvân edebiyatı nazım şekillerinden olan gazelle kaleme alınan şiirlerden oluşmaktadır. Eserde yer alan gazellerde, dîvân edebiyatının vazgeçilmez şekil özelliklerinden biri olan aruz vezninin ihtimamla kullanıldığı söylenebilir. Eserde yer alan söz konusu gazellerin ortalama uzunluğu, dîvân şiirinin diğer önemli örnekleri ile eşdeğer bir özellik arz etmektedir.

Sözü edilen söyleşide Kavruk; yüzyıllara yayılan bir edebiyat ve şiir geleneğimizde, duygu, coşku ve hissiyatın en rahat dile getirildiği bir nazım biçimi olan gazelin baş tacı edildiğini ve bahsi geçen sebeplerden dolayı bu nazım biçimini tercih ettiğini belirtti.

Şair Hîç, her devirde öteki nazım şekillerinin önünde gelen ve öbürlerinin hiçbirini sayı ve işleniş bakımından kendisine yaklaşamayan dîvân şiirinin en çok tercih edilen gazel nazım biçimi ile yazdığı şiirlerinin en önemli ilham kaynaklarını;

Hayâl derdim güzel gözden, gülen gülden hayâl derdim

Ufuklardan, bulutlardan, esen yelden hayâl derdim

(Kavruk, 2020, s. 15)

matlalı beş beyitlik bir gazelinde; göz, gül, ufuk, deniz, dalga, kuş, bade, bülbül, yılan, çıyan, güvercin, yağmur, sema, kar, sel, bahar, bahçe, çemen, sümbül, diş, bel, yüz, söz, eda, naz, vefa, kul, seven, söven, döven, öven, aşk ve yol şeklinde sıralar.

Şair Hîç'in, *Nev-Divan* adlı eserinin arka kapağında yer alan *yazdım* redifli şiirinin ilk beytinin ilk mısraında elest bezminden ve sâkiden ilham alarak şiirini/şiirlerini kaleme aldığını beyan ettiği görülür. Şair, şiirinin daha sonraki



mısralarında da başta Yûnus ve Mevlânâ olmak üzere bütün eski bilge şairlerin birer inci değerindeki sözlerinden de etkilenecek eserini kaleme aldığını belirtir. Şairin gazel nazım biçimi ile kaleme aldığı beş beyitlik söz konusu gazelinde; dîvân edebiyatı mefhum ve mazmunları arasında önemli bir yere sahip olan (şiirdeki sırası ile) şarap, mest, ney, bülbül, gül, enelhak, aşk ateşi, Leylâ, vefa, ceylan, ümit, hasret, saç, seher rüzgârı, âşık, hayran, mest, Züleyhâ, Yusuf, Aslı, Şirin, fenâ, ve fezâ kelimelerine yer verdiği görülür.

İnceleme ve araştırma sonuçlarına göre dîvân edebiyatı hakkında yukarıda zikri geçen konularla ilgili olarak yapılan olumsuz anlamdaki tartışma ve eleştirilerin bilimsel sağlam bir temele dayanmadığı görülmüş olup bu sebepten dolayı çalışmamızda söz konusu menfi eleştirilerin zikrine gerek görülmemiştir.

Yahya Kemal, bir rubaisinde: Eslâf kapıldıkça güzelden güzele / Fer vermiş o neşveyle gazelden gazele / Sönmez seher-i haşre kadar şi'r-i kadîm / Bir meş'aledir devredilir elden ele (*Bizden önce gelenler güzelden güzele kapılma neşesi ile sayısı belirsiz çok güzel gazeller kaleme almışlar. Dîvân şiiri, hiç sönmeden elden ele devredilen bir meşale gibi kıyamet sabahına kadar etrafı aydınlatmaya devam edecektir*) diyerek Cumhuriyet döneminde (bazı engellere rağmen) edebiyat tarihinin karanlık sayfalarına gömüldü zannedilen dîvân şiirinin köklerinden filizlenerek veya küllerinden doğarak yoluna devam ettiğine işaret etmektedir. Bu çalışmada ele aldığımız eser, bu durumun günümüz Türkiye'sindeki kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Erbay (1997) tarafından kaleme alınan *Eskiler ve Yeniler, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Neslinin Dîvân Edebiyatına Bakışı* adlı esere yazdığı takriz yazısında M. Orhan Okay; Tanzimat yıllarında ve Cumhuriyet döneminde bazen çok bazen de tek sesli hücum ve darbelere maruz kalan alanlardan birisi olan dîvân edebiyatının (verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi) kendisine yapılan her türlü hücumu karşı güçsüz ve suskun kaldığını dile getirir. M. Orhan Okay'ın ifadesi ile yeryüzündeki bütün klasik edebiyatların hemen hepsinden daha uzun yaşayan ve kendisine yapılan her türlü hücumu karşı güçsüz ve suskun savunmalarla cevap veren dîvân edebiyatının, yapılan bütün eleştiri ve hücumlara karşı Cumhuriyet döneminde de yoluna devam ettiği anlaşılmaktadır.

Son olarak Hîç ve Hükmî tarafından kaleme alınarak 2020 ve 2021 yıllarında yayımlanan iki dîvân, bu fikrin açık bir göstergesidir denilebilir. Cumhuriyet dönemi şairlerinden dîvân sahibi Hîç ve Hükmî mahlaslı iki dîvân şairi yanında daha pek çok şairin dîvân şiiri nazım şekilleri yanında dîvân edebiyatı mazmun ve mefhumlarından da etkilenecek şiirlerini kaleme aldıkları anlaşılmaktadır. Çalışmamızda, Cumhuriyet dönemi dîvân şiiri geleneği içindeki yeri ve önemi tespit edilmeye çalışılan söz konusu eser (*Nev-Divan*), şekil ve muhteva yönüyle genel bir değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

### Hasan Kavruk'la Yapılan Söyleşi:

S.1. Saygıdeğer Hocam, evvela size göre şiir nedir ve niçin Hîç mahlasını seçtiniz?

C. 1. Şiirin herkese, her dönem ve her bakış açısına göre bir tarifi, anlamı ve kapsamı vardır. Bana göre şiir, insanın içini, hayallerini, duygularını yansıtan bir iç aynasıdır. Yani şiir, sizi yansıtır.

İlk yüzyıllardan itibaren sanat erbabı, müstear bir isim kullanmayı gelenek hâline getirmiştir ve bu gelenek günümüzde de hâlen devam etmektedir. Mahlas denilen bu örtülü isim seçilirken genellikle hiç kimsenin



kullanmadığı ve kullanmayacağı bir isim seçilmek istenir. Bu arada şahıs kendine bir isim koyacaktır. Dolayısıyla en anlamlı, en etkileyici, kişiliğine en iyi yakıştırılabildiği mahlası seçmek isteyecektir. Bu düşünce çerçevesinde ben de kimsenin kullanmadığı, bundan sonra da beğenip kimse tarafından kullanılmayacağını düşündüğüm “Hîç” i seçtim.

Soru 2: Bize, divanınızın sebep-i telifi hakkında bilgi verebilir misiniz?

Cevap 2: İnsan duyan, düşünen, hayal eden ve coşan bir varlıktır. Herkes, bu özelliklerini bir şekilde dışa yansıtmayı düşünür. Resim yapar, heykel yontar, musiki ile uğraşır ve şiir yazar. Yetenek neyi gerektiriyorsa onu elinde bulursun. Ben de hissiyatımı dizelere aktarmaya çalıştım. Resim yeteneğim olsa çizerdim. Musiki yeteneğim olsa müzisyen olurum, ama bunlarla uğraşamadım zira bu tür yeteneklerim yoktu. İçinizde bir coşku varsa, bir şeyler köpürüyorsa onları dışa yansıtmamız zorunlu oluyor. Kul Vahap mahlaslı yerel bir aşığımız vardı Malatya’da. Merhum, sık sık ziyaretime gelir, yazdıklarını göstererek “Yazdırıldı” derdi bana. Başkaları yanlış anlasa da ben onu anlardım. Zira o yazmıyor, yazmak zorunda kalıyordu. Ben de yazmak zorunda olduklarımı yazdım (Erbabı ne demek istediğimi anlar).

S.3. Niçin gazel nazım şekli ve aruz vezni ile şiirler kaleme aldınız?

C. 3. Bizim yüzyıllara yayılan bir edebiyat ve şiir geleneğimiz var. Gazel de bu edebiyatın baş tacı. Duyguların, coşkuların ve hissiyatın en rahat dile getirildiği, yansıtıldığı manzum biçimi. Şiirimiz, kültürümüzün bel kemiği. Kültür, milletlerin devamlılığını sağlayan ana yapı taşı, harç vd. Millî devamlılık açısından şiir kültürümüzün, gazelimizin ve aruzumuzun ve dîvân geleneğinin sürdürülmesi gerekir. Zira kültürümüz kaybolursa millet olarak biz de kayboluruz. Bu düşüncelerden hareketle ben de duygularımı, hayallerimi beyit ve gazel biçimlerinde ve kendi ölçümüz aruzla ifade etmeye çalıştım.

S. 4. Günümüz edebiyat eğitiminde dîvân şiirinin yeri ve önemi nedir?

C. 4. Klasik edebiyat, yani Osmanlı dönemi Türk edebiyatı, son yüzyılda kasıtlı olarak Dîvân Edebiyatı adıyla anılmaya başlandı. Halbuki bu edebiyat, sadece dîvânlardan oluşmuyordu. Dîvânlardan daha fazla mesneviler, mensur eserler vb. malzeme ile edebiyatı bir bütün olarak ele almak ve sadece bir parçasının adıyla adlandırmamak gerekir. Eski Türk edebiyatı veya klasik Türk edebiyatı olarak adlandırabileceğimiz bu edebiyat elbette geçmiş dönemlerde olduğu gibi itibar görmüyor; çünkü bu konuda bir teşvik yok, altyapı yok, ilgi yok. Cumhuriyet ile karşılaştığımız kültürel kopuş ve savrulma (tarih, edebiyat ve estetik vb.) bütün itibarımızı kopardı. Dildeki yozlaşma da üstüne tuz biber oldu. Şimdi bırakın yüzyıllar önceki şairleri, yazarları yirminci yüzyılın ilk yarısında kaleme alınan eserleri... Şu anda dedelerini anlamaktan aciz bir nesille karşı karşıyayız. Her ne kadar günümüz müfredatı edebiyat derslerinde klasik şiir ve şairlere yer veriyor gibi görünse de adeta âdet yerini bulsun kabilinden göstermelik bir durumla karşı karşıyayız. Bu çok yanlış tavırdan bir an evvel kurtulmak, edebiyatı bir bütün olarak kabul edip ona göre alt yapıyı oluşturmak ve yeni nesli anlayıp onların zevk alabilecekleri bir biçimde klasik edebiyatı dikkatlere sunmak zorundayız. Tekrarda fayda var. “Kültürümüz kaybolursa biz de millet olarak kayboluruz.”

S. 5. Cumhuriyet döneminde dîvân şiirinin gelişimi hakkındaki düşüncelerinizi bizimle paylaşabilir misiniz?





C. 5. Osmanlı'nın son dönemlerinde ağırlıklı olarak Tanzimat ile başlayan Batı taklitçiliği her yönüyle Cumhuriyet döneminde de ağırlıklı olarak devam etmiş. Geçmişe ait ne varsa hepsi reddedilerek batılılaşma yolu tercih edilmiş, bundan edebiyat da nasibini almıştır. Artık eski dönemlerde olduğu gibi şair idareciler, şiir ve sanata teşvik eden makam sahipleri ve yazılan eserleri ödüllendiren devletliler yoktur. Talep ve teşvik olmayınca 'arz' da kaybolmuştur. Evet eskisi kadar dîvânlar tertip edilmiyor, tezkireler yazılmıyor, mesneviler oluşturulmuyor ve büyüklere kasideler sunulmuyor. Bunlar doğrudur, fakat bütün bu olumsuzluk ve imkânsızlıklara rağmen milletin hamurundaki maya yüzyılların birikimini ihtiva ediyor ki bir naat onlarca kez bastırılabilir, dîvânlar tertip edilip müşteri bulabiliyor ve aruz hâlâ kullanılabilir.

Eseriniz ve Cumhuriyet klasik Türk edebiyatı ile ilgili olarak verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür eder saygılarımı sunarım Sayın Hocam.

Ben de teşekkür ederim.

#### KAYNAKÇA

Akün, Ömer Faruk (1994). "Dîvân Edebiyatı-Türk Edebiyatının İslam Medeniyeti Dairesinde Arap ve Fars Edebiyatları Yanında Meydana Getirdiği Büyük Edebiyat Kolu." *İslam Ansiklopedisi*. 19. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 389-427. <https://islamansiklopedisi.org.tr/dîvân-edebiyati>

Ataç, Nurullah (2004). *Günce 1953-1955*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ataç, Nurullah (2014). *Karalama Defteri Ararken*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Doğan, Muhammet Nur (2011). *Eski Şiirin Bahçesinde*. İstanbul: Yelkenli Yayınları.

Dilçin, Cem (2003). "Cumhuriyet'in 80. Yılında Dîvân Şiiri Üzerine Düşünceler." *Türkoloji Dergisi*, XVI, 2: 3-21.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/650026>

Erbay, Erdoğan (1997). *Eskiler ve Yeniler, Tanzimat ve Servet-i Fünûn Neslinin Dîvân Edebiyatına Bakışı*. Erzurum: Akademik Araştırmalar Yayınları.

Eren, Hulusi (2020). "Yaman Dede." Mehmet Kadir Keçeoğlu. Ed. İsen, M. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.

<https://teis.yesevi.edu.tr/arama>

Evvel Cevap. *Yayın Tarama Bulgularını Değerlendirme*. <https://www.evvelcevap.com/cumhuriyet-donemi-turk-siiri-ile-divân-siiri/>

Güneş, Mustafa (2009). *Hamdî ve Tuhfetü'l-Uşşâk'ı Aşıklara Armağan*. Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Güneş, Mustafa (2010). "Bir Aruz Ustası Olarak Mehmet Âkif Ersoy." *Erdem-İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 58: 243-254. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/43857/539418>

Güneş, Mustafa (2014). *Yozgatlı Hüznî Dîvânı (Eski ve Yeni Harflerle)*. Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Hızlan, Doğan (2010). *Edebiyatımıza Dipnotlar Yazılar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Işksalan, Sevim Nilay (2000). "Divân Şiiri Öğretimi Üzerine." *Millî Eğitim Dergisi*, 148: 59-63.



*Külliyyat*

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ  
THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES  
Prof. Dr. Hasan KAVRUK Armağan Sayısı

ISSUE: 22/MARCH 2024 • ISSN: 2587-117X

SAYI: 22 / MART 2024

*Külliyyat*

[https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli\\_egitim\\_dergisi/148/13.htm](https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/148/13.htm)

Karasar, Niyazi (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Kavruk, Hasan (2020). *Nev-Divan*. İstanbul: Gelenek Yayınevi.

Kurnaz, Cemal (1997). *Dîvân Edebiyatı Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Oğuz, M. Öcal (2020). "Hüznî Baba / Hizbî, Mehmed Bahaeddin". Ed. İsen, M. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/huzni-baba-hizbi-mehmed-bahaeddin>.

Ölmez, Mehmet (2011). Türkçede Ezgi ve Kopuz Hakkında. Elbaş O.-Kalpaklı M.-Öztürk O. M (Ed.) *Türkiye'de Müzik Kültürü* içinde (s. 481-484). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Önal, Mehmet (2007). "Hasan Âli Yücel'in Şiirleri." *Bilgi*, XV, 2: 59-83.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilgisosyal/issue/29147/311715>

Öztekin, Özge (2008). "Modern Türk Şiirinde Geleneği Yeniden Üreten Bir Şair: Nâzım Hikmet ve Metinlerarasılık." *EFD / JFL Edebiyat Fakültesi Dergisi*, XXV, 1: 129-150.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41206/502702>

Pala, İskender (2002). *Efsane Güzeller*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Pala, İskender (2004). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Şen, Abdulhakim (2021). *Dîvân-ı Hükmî Hakimane*. İstanbul: Hoş Sada Yayınları.

Tonga, Necati (2007). "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Dîvân Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanma." *Turkish Studies*, 2(4): 771-782.

[https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale\\_tr\\_ozet&makale\\_id=13473](https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=13473)

Yılmaz, Figen (2017). "Modern Türk Şiirinde Dîvân Şiir Geleneğinden Yararlanma Sorunu (1960-1970)." *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi*, III(1): 61-92. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/564868>

